

กุศลธรรม: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนผ่านมุมมองของพระพรหมคุณาภรณ์*
KUSALA DHARMA: CONCEPTUAL METAPHOR THROUGH A PERSPECTIVE OF
PHRA BRAHMAGUNABHORN

กฤษฎา ศรีน้ำคำ¹, มุจลินทร์ ลักษณะวงษ์²

Kritsada Srinamkam¹, Mudjalin Luksanawong²

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}

Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, Thailand.^{1,2}

Email : kidsadasrinamkam@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์และอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ จาก www.book.watnyanaves.net ในหมวดธรรมนิพนธ์ที่ชาวพุทธควรรู้ จำนวน 46 เล่ม ผลการวิจัยพบว่า มีถ้อยคำอุปลักษณ์จำนวนทั้งสิ้น 62 ถ้อยคำ สามารถจำแนกเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้ 9 ประเภท โดยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่มีความโดดเด่นที่สุด คือ กุศลธรรม คือ การเดินทาง รองลงมา คือ กุศลธรรม คือ การปลดพันนาการ กุศลธรรม คือ การทำความสะอาด กุศลธรรม คือ การรักษาโรค กุศลธรรม คือ การกำจัดความมืด กุศลธรรม คือ การรับประทานอาหาร กุศลธรรม คือ การดับความร้อน กุศลธรรม คือ การทำสงคราม และน้อยที่สุด คือ กุศลธรรม คือ การเพาะปลูกพืช ซึ่งอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ทั้ง 9 ประเภทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพรหมคุณาภรณ์มีมโนทัศน์หรือประสบการณ์เกี่ยวกับกุศลธรรมว่าเปรียบเสมือนกับกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้ง 9 อย่างที่เกิดขึ้นใกล้ตัวในชีวิตประจำวันของมนุษย์

คำสำคัญ : 1. กุศลธรรม 2. อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 3. ธรรมนิพนธ์

ABSTRACT

This article presents an analytic study on the metaphor expressions and conceptual metaphor of Kusala Dharma in the Buddhist writings, a set of the 46 recommended Buddhist writings for Buddhist, by Phra Brahmagunabhorn on a website: www.book.watnyanaves.net. The study outcome highlighted 62 metaphoric expressions that could be classified into 9 conceptual metaphors. The most distinguished ones were Kusala Dharma is Journey followed by Kusala Dharma is Liberation, Kusala Dharma is Cleaning, Kusala Dharma is Remedy, Kusala Dharma is Lighting], Kusala Dharma is Eating, Kusala Dharma is Heat Relief, and Kusala Dharma is War]; the least distinguished was Kusala Dharma is Planting. According to his personal concept or experience, Phra Brahmagunabhorn compared these 9 conceptual metaphors of Kusala to 9 types of activity or incident in human's daily life.

Keywords : 1. Kusala Dharma 2. Conceptual Metaphor 3. Buddhist Writings

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

กุศล เป็นสิ่งที่มีความเป็นนามธรรม หมายถึง สภาพจิตใจที่ตั้งงามหรือสิ่งที่ทำให้จิตใจเกิดผลที่เป็นสุข (มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา, 2558) ส่วนคำว่า ธรรม เป็นคำที่มีความเป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน ซึ่งท่านพุทธทาสได้อธิบายว่า คำว่าธรรมเพียงคำเดียวแต่มีความหมายได้ถึง 4 ความหมาย คือ หมายถึงตัวธรรมชาติ หมายถึงกฎแห่งธรรมชาติ หมายถึงหน้าที่ที่มนุษย์ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ และหมายรวมถึงผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ (สิริมา เชียงเขียวไว, 2556) จะเห็นว่าทั้งคำว่า กุศล และ ธรรม เป็นเรื่องที่คนทั่วไปเข้าใจและรับรู้ได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นมีความเป็นนามธรรมอีกทั้งยังเป็นสิ่งที่อยู่ไกลตัว นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ก็มองว่า ธรรมเป็นเรื่องที่ยากเพราะเมื่ออ้างอิงถึงหลักธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จะเห็นว่าในนั้นต่างมีหลักธรรมคำสอนจำนวนมาก แต่ละหลักธรรมคำสอนก็มีระดับของความลึกซึ้งแตกต่างกันและที่สำคัญขึ้นอยู่กับการตีความของแต่ละบุคคลด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

พระพรหมคุณาภรณ์ หรือเป็นที่รู้จักกันในนามว่า ป.อ.ปยุตฺโต เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญ พร้อมทั้งยังได้รับการยอมรับทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ท่านมีความเชี่ยวชาญทางด้านความรู้อย่างหลากหลายทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและความรอบรู้ทางวิชาการ ดังที่กาญจนา ตันโพธิ์ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า พระพรหมคุณาภรณ์เป็นพระภิกษุของไทยที่ถือได้ว่าเป็นยอดนักปราชญ์ของโลก ท่านเป็นผู้ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและมีความเป็นพหูสูต เป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการประพันธ์งานเขียนที่มีชื่อเสียงอยู่จำนวนมากผลงานการประพันธ์ของท่านนั้นได้รับการยกย่องว่ามีความดีเด่นทางด้านเนื้อหาสาระ และที่สำคัญท่านยังมีความสามารถการเลือกสรรภาษามาใช้ในงานประพันธ์ได้อย่างประณีตเพื่อสื่อความหมายให้ตรงกับแก่นของพระพุทธศาสนา อีกทั้งภาษาที่ใช้ยังมีความสละสลวยและดึงดูดความสนใจทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินควบคู่ไปกับการได้รับความรู้ในทางพระพุทธศาสนา

นอกจากท่านจะมีความสามารถตั้งข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว กาญจนา ตันโพธิ์ (2556) ยังกล่าวอีกว่า พระพรหมคุณาภรณ์มักอธิบายหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ โดยใช้ภาษาในลักษณะของการเชื่อมโยงและเปรียบเทียบเหตุการณ์หรือเรื่องราวใกล้ตัวในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ตีความได้ง่ายและชัดเจน ตลอดจนนำไปสู่ความเข้าใจในหลักธรรมต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้งดังตัวอย่างข้อความในธรรมนิพนธ์ชวนคิด-พิจารณา ความว่า

กัลยาณมิตร จึงเป็นหลักธรรมสำคัญข้อแรก เป็นเหมือน แสงเงินแสงทอง ซึ่งเมื่อฉายขึ้นมาแล้วก็จะทำให้บุคคลได้เริ่มเห็นทางที่จะเดินอย่างถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2534)

จากตัวอย่าง “แสงเงินแสงทอง” หมายถึง แสงที่ปรากฏบนขอบฟ้าใกล้ยามใกล้จะรุ่งสว่าง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เป็นคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการกำจัดความมืด นำไปใช้ในการเปรียบเทียบให้เห็นถึงมโนทัศน์ของ “กัลยาณมิตร” ว่าเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ให้แสงสว่างคอยส่องทางให้หายมืดมน

จากการใช้ภาษาดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่า พระพรหมคุณาภรณ์มีความสามารถในการใช้ภาษาในการเปรียบเทียบทำให้ผู้อ่านเห็นถึงจินตภาพและสามารถเข้าใจในเนื้อหาหลักธรรมซึ่งเดิมมองว่าเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและซับซ้อนให้กลายเป็นเรื่องที่ง่ายยิ่งขึ้น ผนวกกับเนื้อหาในส่วนที่ผู้ศึกษาได้อ้างอิงจากกาญจนา ตันโพธิ์ ที่ได้กล่าวว่า นอกจากความสามารถด้านการใช้ภาษาในการเปรียบเทียบในรูปแบบดังกล่าวแล้ว พระพรหมคุณาภรณ์ยังมีความสามารถในการใช้ภาษาทางด้านการใช้คำ การใช้ประโยค และการใช้ภาพพจน์ ซึ่งภาษาที่ท่านเลือกสรรมาใช้ล้วนมีความสละสลวยและประณีต ด้วยความน่าสนใจนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถ้อยคำอุปมาอุปไมยและอุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำอุปมาอุปไมยและอุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ทำให้ทราบถึงถ้อยคำอุปมาอุปไมยและอุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กุศลธรรม: อุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนผ่านมุมมองของพระพรหมคุณาภรณ์ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีอุปมาอุปไมย และงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน

4.2 รวบรวมธรรมนิพนธ์ฉบับ e-book จาก www.book.watnyanaves.net ในหมวดธรรมนิพนธ์ที่ชาวพุทธควรรู้ ของพระพรหมคุณาภรณ์จำนวน 46 เล่มจากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมได้ไปคัดเลือกถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่เป็นแบบเปรียบเทียบในด้านกุศลธรรมเท่านั้นส่วนถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่เป็นแบบเปรียบเทียบในด้านอกุศลธรรมผู้ศึกษาจะไม่นำไปวิเคราะห์ ตัวอย่างเช่น “ถ้าไม่ใช่ปัญญาอย่างนี้ก็จะ

ตกเป็นทาสของตัณหาและมานะ” จะเห็นว่า “ทาส” เป็นแบบเปรียบของอกุศลธรรมอย่างตัณหาและมานะ ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงไม่นำถ้อยคำอุปลักษณ์ดังกล่าวไปวิเคราะห์

4.3 วิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ และอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมตามกรอบแนวคิดของ สิริมา เชียงขาวไว (2556)

4.4 นำเสนอผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

ในการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์และอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่ามีผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [กุศลธรรม คือ การเดินทาง] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 11 ถ้อยคำเรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ ทาง (พบ 38 ครั้ง), จุดหมาย(พบ 24 ครั้ง),เดินทาง(พบ 14 ครั้ง), ก้าว(พบ 12 ครั้ง), เดิน(พบ 11 ครั้ง), บันได(พบ 3 ครั้ง), เข้มทิศ(พบ 2 ครั้ง), ขับรถ(พบ 1 ครั้ง), สะพาน(พบ 1 ครั้ง), หนังสือแนะนำการท่องเที่ยวความรู้ทางภูมิศาสตร์ (พบ 1 ครั้ง)และหนังสือแนะนำการเดินทาง (พบ 1 ครั้ง)โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ปริยัตินี้ท่านเปรียบเหมือนกับเข็มทิศบ้าง เหมือนกับแสงไฟส่องทางบ้าง เข็มทิศทำให้เรารู้ทางไป ถูกแสงไฟส่องทางก็ทำให้เราเห็นทางที่จะเดิน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558)

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นว่าคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการเดินทางปรากฏอยู่ ได้แก่ “เข็มทิศ” หมายถึง เครื่องชี้บอกทิศทาง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “ทาง” หมายถึง แนวหรือพื้นที่สำหรับใช้สัญจร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “เดิน” หมายถึง เคลื่อนหรือก้าวไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของ “ปริยัติ” ว่าเปรียบเสมือนกับสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ช่วยนำทางให้มนุษย์เข้าถึงจุดหมายที่ตั้งาม

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการเดินทางมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ้อยโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การเดินทาง) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

วงความหมายปลายทาง

[การเดินทาง]

[กุศลธรรม]

ผู้เดินทาง

ผู้แสวงหาธรรม

สิ่งอำนวยความสะดวก

ปริยัติ

5.2 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [กุศลธรรม คือ การปลดพันธนาการ] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 9 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ อิสระ (พบ 42 ครั้ง), หลุดพ้น(พบ 28 ครั้ง) พ้น(พบ 19 ครั้ง), อิสระภาพ(พบ 9 ครั้ง), อิสระหลุดพ้น(พบ 6 ครั้ง), ปลอดพ้น(พบ 5 ครั้ง), คลาย (พบ 5 ครั้ง), ถอน (พบ 4 ครั้ง)และ ตัด (พบ 3 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ว่าตามหลักความรู้เท่าทันสังขารด้วยมองเห็นไตรลักษณ์ ทำให้คลายหรือถอนความยึดติดถือมั่นในสังขารทั้งหลายเสียได้ ความไม่ยึดติดถือมั่นนี้ เป็นหลักของความหลุดพ้นเป็นอิสระและความปลอดพ้นจากทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

จากตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการปลดพันธนาการปรากฏอยู่ ได้แก่ “คลาย” หมายถึง ทำให้หลวม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “ถอน” หมายถึง เอาตัวออกจากพันธะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “หลุดพ้น” หมายถึง เป็นอิสระจากสิ่งที่ผูกมัด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “อิสระ” หมายถึง เป็นไทแก่ตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “ปลอดพ้น” คำว่า “ปลอด” หมายถึง พ้นจาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนคำว่า “พ้น” หมายถึง ผ่านหรือหลุดออกไปจากเขตที่กำหนดไว้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ฉะนั้น “ปลอดพ้น” จึงหมายถึงผ่านหรือพ้นจากเขตที่กำหนดไว้ ซึ่งจะเห็นว่าการใช้คำศัพท์ดังกล่าวช่วยอธิบายให้ผู้อ่านเห็นถึงมโนทัศน์ของ “ไตรลักษณ์” ว่าเปรียบเสมือนกับเครื่องมือที่ใช้ในการปลดพันธนาการ ช่วยให้มนุษย์เป็นอิสระและหลุดพ้นจากความทุกข์ได้

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการปลดพันธนาการมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การปลดพันธนาการ) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การปลดพันธนาการ]		[กุศลธรรม]
ผู้ถูกพันธนาการ	→	ผู้ยึดติดในสังขาร
เครื่องปลดพันธนาการ	→	ไตรลักษณ์

5.3 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [กุศลธรรม คือ การทำความสะอาด] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 8 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ ผ่องใส(พบ 17 ครั้ง),สะอาด(พบ 11 ครั้ง), บริสุทธิ์ (พบ 8 ครั้ง),ปลอดโปร่ง(พบ 8 ครั้ง),ชำระ(พบ 7 ครั้ง),สะอาดบริสุทธิ์(พบ 5 ครั้ง), น้ำ(พบ 3 ครั้ง)และกลิ่นกรอง(พบ 1 ครั้ง)โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

บุญ แปลว่า ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ แต่บุญจะชำระจิตใจได้จริงก็ต้องมาถึงขั้นปัญญา จึงจะชำระด้วยวิปัสสนาให้สะอาดได้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

จากตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการทำความสะอาดปรากฏอยู่ ได้แก่ “ชำระ” หมายถึง ชะล้างให้สะอาด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “บริสุทธิ์” หมายถึง ไม่มีอะไรเจือปน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “สะอาด” หมายถึง ไม่สกปรก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของ “บุญ” ว่าเปรียบเสมือนกับสิ่งที่ใช้ในการทำความสะอาด ช่วยให้จิตใจของมนุษย์ปราศจากสิ่งสกปรกอย่างกิเลสนั่นเอง

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการทำความสะอาดมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การทำความสะอาด) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[การทำความสะดวก]

ผู้ที่จิตใจสกปรก

สิ่งที่ใช้ทำความสะดวก

วงความหมายปลายทาง

[กุศลธรรม]

ผู้ที่จิตใจเกิดอกุศล

บุญ

5.4 อุปลักษณ์เชิงมนโทัศน์ [กุศลธรรม คือ การรักษาโรค] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 7 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ รักษา(พบ 9 ครั้ง), หาย(พบ 8 ครั้ง), บรรเทา(พบ 7 ครั้ง), สมบูรณ์(พบ 6 ครั้ง), คุณหมอ(พบ 4 ครั้ง), แข็งแรง (พบ 3 ครั้ง) และสบาย(พบ 3 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบเกี่ยวกับกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้เป็นการนำมนโทัศน์ของกุศลธรรมซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ทุกขอรียสัจนั้นเป็นสิ่งที่ต้องปริยญา หน้าที่ต่อทุกข์คือปริยญา แปลว่า กำหนดรู้ รู้เท่าทันหรือรู้จักตัวมันให้ชัดนี้ เรามีหน้าที่รู้ทุกข์ เราไม่มีหน้าที่เป็นทุกข์ คุณหมอรู้โรคก็ไม่ใช่คุณหมอ เป็นโรค แต่คุณหมอต้องรู้โรคคุณหมोजึงรักษาคนได้ คนที่รู้ปัญหาก็ไม่ใช่คนเป็นปัญหาแต่คนต้องรู้ปัญหาคนจึงจะแก้ปัญหได้ คนที่รู้ทุกข์ก็ไม่ใช่คนเป็นทุกข์แต่คนต้องรู้ทุกข์จึงจะดับทุกข์ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2562)

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นว่ามีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการรักษาโรคปรากฏอยู่ ได้แก่ “หมอ” หมายถึง ผู้ตรวจรักษาโรค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “รักษา” หมายถึง เยียวยา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมนโทัศน์ของ “ทุกขอรียสัจ” ว่าเปรียบเสมือนกับหมอที่รู้จักวิธีรักษาผู้ป่วยให้หายจากโรคได้ เนื่องจากการเข้าใจทุกข์ตามหลักทุกขอรียสัจ จะทำให้สามารถจัดการกับความทุกข์ได้ถูกวิธีตลอดจนขจัดความทุกข์ให้หมดได้

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการรักษาโรคมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การรักษาโรค) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[การรักษาโรค]

โรคที่ทำให้เจ็บป่วย

หมอรักษาโรค

วงความหมายปลายทาง

[กุศลธรรม]

ความทุกข์

ทุกขอรียสัจ

5.5 อุปลักษณ์เชิงมนโทัศน์ [กุศลธรรม คือ การกำจัดความมืด] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 7 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ สว่าง (พบ 15 ครั้ง), แสงเงินแสงทอง (พบ 5 ครั้ง), แสงสว่าง(พบ 4 ครั้ง), แสงไฟส่องทาง(พบ 2 ครั้ง), ดวงอาทิตย์อุทัย(พบ 1 ครั้ง) ทอแสง (พบ 1 ครั้ง) และเปลวเทียน(พบ 1 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

พระปัญญาตรัสรู้ของพระองค์ทำให้ความมืดแห่งอวิชชาให้หมดไป ดุจดั่งดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมาทอแสงให้เห็นสิ่งทั้งหลายสว่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2562)

จะเห็นว่าในตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการกำจัดความมืดปรากฏอยู่ ได้แก่ “ดวงอาทิตย์อุทัย” คำว่า “อุทัย” หมายถึง เริ่มส่องแสง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ฉะนั้น “ดวงอาทิตย์อุทัย” จึงหมายถึง ดวงอาทิตย์เริ่มส่องแสง “ทอแสง” หมายถึง ฉายแสงอ่อน ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “สว่าง” หมายถึง ช่วงเวลาที่มีแสงรุ่งอรุณ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของ “การตรัสรู้” ว่าเปรียบเสมือนกับดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างให้ความมืดมนอย่างสิ่งอศุลหมดไปจากจิตใจของมนุษย์

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการกำจัดความมืดมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การกำจัดความมืด) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การกำจัดความมืด]		[กุศลธรรม]
ความมืด	→	อวิชชา
สิ่งที่ทำให้เกิดให้แสงสว่าง	→	การตรัสรู้

5.6 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [กุศลธรรม คือ การรับประทานอาหาร] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 6 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ อิม (พบ 21 ครั้ง), อาหาร (พบ 6 ครั้ง), ลิ้มรส (พบ 3 ครั้ง), อยาก (พบ 3 ครั้ง), เสวย (พบ 2 ครั้ง) และ รับประทานอาหาร (พบ 1 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์ นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบเกี่ยวกับกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ปิตีเป็นอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจให้เอิบอิม ความอิมใจช่วยได้มาก บางคนแม้จะรับประทาน อาหาร ได้มาก แต่ถ้าจิตใจมีความวิตกกังวล เรา่ร้อนใจร่างกายอาจจะซูบซีดทรุดโทรมลงได้ แต่ถ้ามีปิตีก็จะอิมใจอยู่เสมอ ทำให้ร่างกายอิมตามไปด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2534)

จะเห็นว่าในตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการรับประทานอาหารปรากฏอยู่ ได้แก่ “อาหาร” หมายถึง ของกิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “อิม” หมายถึง หายหิวหรือหายอยาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “รับประทานอาหาร” คำว่า “รับประทาน” หมายถึง กิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ฉะนั้น “รับประทานอาหาร” จึงหมายถึง กินอาหาร นั่นเอง ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของ “ปิตี” ว่าเปรียบเสมือนกับอาหารที่รับประทานไปแล้วจะอิมในกุศลคุณงามความดี

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการรับประทานอาหารมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การรับประทานอาหาร) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การรับประทานอาหาร]		[กุศลธรรม]
ผู้ที่หิว	→	ผู้ที่ขาดธรรม
อาหาร	→	ปิตี

5.7 อุปลักษณ์เชิงมนโหทัศน์ [กุศลธรรม คือ การดับความร้อน] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 6 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ ดับ(พบ 12 ครั้ง), ร่มเย็น(พบ 4 ครั้ง), เย็น(พบ 2 ครั้ง), เย็นฉ่ำ(พบ 1 ครั้ง), เย็นชื่น (พบ 1 ครั้ง) และน้ำดับไฟ(พบ 1 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

มีเมตตาเป็นอย่างไร เมตตาเกิดขึ้นในใจปั๊บ เย็นฉ่ำ จิตไม่มีโรค จิตใจมีความแข็งแรงในตัวของมัน มีความอัม สบาย เย็นชื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

จะเห็นว่าในตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการดับความร้อนปรากฏอยู่ ได้แก่ “เย็นฉ่ำ” หมายถึง เย็นชุ่มชื้น(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และ “เย็นชื่น” หมายถึง เย็นสบาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมนโหทัศน์ของ“เมตตา”ว่าเปรียบเสมือนกับสิ่งที่ใช้ในการดับความร้อน ทำให้จิตใจเย็นฉ่ำ ไม่ร้อนรนกระวนกระวาย

จะเห็นว่ากุศลธรรมและการดับความร้อนมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การดับความร้อน) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การดับความร้อน]		[กุศลธรรม]
ผู้ที่รู้สึกร้อน	→	ผู้ที่ขาดหลักเมตตาธรรม
สิ่งที่ใช้ดับความร้อน	→	เมตตา

5.8 อุปลักษณ์เชิงมนโหทัศน์ [กุศลธรรม คือ การทำสงคราม] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 5 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ กำจัด (พบ 8 ครั้ง), ชนะ(พบ 6 ครั้ง), ฆ่า (พบ 4 ครั้ง), เผา(พบ 2 ครั้ง), และ ป้องกัน (พบ 2 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของกุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ความโกรธทำให้เกิดความเสียหายและความพังพินาศ ไม่มีผลดีอะไรเลย จึงควรฆ่ามันทิ้งเสียอย่าเก็บเอาไว้เลย ฆ่าอะไรอื่นแล้วอาจมานอนเป็นทุกข์ แต่ฆ่าความโกรธแล้วนอนเป็นสุข ฆ่าความโกรธแล้วไม่โศกเศร้าเลย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2527)

จะเห็นว่าจากตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการทำสงครามปรากฏอยู่ ได้แก่ “ฆ่า” หมายถึง ทำให้ตาย หรือทำให้หมดไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมนโหทัศน์ของ “การใช้หลักธรรมระงับความโกรธ” ว่าเปรียบเสมือนกับอาวุธที่ใช้ในการทำสงครามเพื่อทำให้ศัตรูอย่างความโกรธหมดไปจากจิตใจ

จะเห็นว่ากุศลธรรมและการทำสงครามมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การทำสงคราม) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การทำสงคราม]		[กุศลธรรม]
ศัตรู	→	ความโกรธ
อาวุธที่ใช้ต่อสู้	→	การรู้ระงับความโกรธ

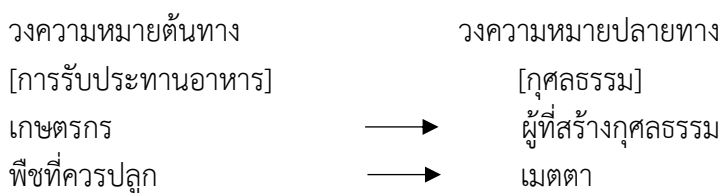
5.9 อุปลักษณ์เชิงมนโฑน [กุศลธรรม คื การเพาะปลูกพืช] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ 3 ถ้อยคำ เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปน้อย ได้แก่ งอกงาม (พบ 7 ครั้ง), ปลูก (พบ 5 ครั้ง) และ เจริญงอกงาม (พบ 5 ครั้ง) โดยพระพรหมคุณาภรณ์นำถ้อยคำดังกล่าวไปเป็นแบบเปรียบของ กุศลธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

เมื่อก่านปลูกเมตตาขึ้นในใจ ก่านก็มีเมตตามีจิตใจสบาย มีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

จากตัวอย่างที่ 1 มีคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงความหมายเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชปรากฏอยู่ ได้แก่ “ปลูก” หมายถึง นำเมล็ดพันธุ์หรือส่วนต่าง ๆ ของพืชใส่ลงในดินเพื่อให้งอก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมนโฑนของ “เมตตา” ว่าเปรียบเสมือนกับพืชที่ปลูกไป แล้วก็จะผลิดอกออกผลเป็นกุศลคุณงามความดี ตลอดจนส่งผลให้จิตใจได้รับความสุข

จะเห็นว่าหลักกุศลธรรมและการเพาะปลูกพืชมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (การเพาะปลูกพืช) ไปยังวงความหมายปลายทาง (กุศลธรรม) ได้ดังนี้

จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์และอุปลักษณ์เชิงมนโฑนเกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์สามารถสรุปผลได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนถ้อยคำอุปลักษณ์และอุปลักษณ์เชิงมนโฑนเกี่ยวกับกุศลธรรม

ลำดับ	อุปลักษณ์เชิงมนโฑน	จำนวนถ้อยคำ	ร้อยละ
1	[กุศลธรรม คื การเดินทาง]	11	17.74
2	[กุศลธรรม คื การปลดพันธนาการ]	9	14.52
3	[กุศลธรรม คื การทำความสะอาด]	8	12.90
4	[กุศลธรรม คื การรักษาโรค]	7	11.30
5	[กุศลธรรม คื การกำจัดความมืด]	7	11.30
6	[กุศลธรรม คื การรับประทานอาหาร]	6	9.67
7	[กุศลธรรม คื การดับความร้อน]	6	9.67
8	[กุศลธรรม คื การทำสงคราม]	5	8.06
9	[กุศลธรรม คื การเพาะปลูกพืช]	3	4.84
รวม		62	100

จากตารางที่ 1 ในการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของ พระพรหมคุณาภรณ์จำนวนทั้ง 46 เล่มครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่ามีย่อคำอุปลักษณ์ทั้งสิ้น 62 ย่อคำ สามารถนำไปจำแนกเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้ 9 ประเภทดังตาราง โดยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่มีความโดดเด่นมากที่สุด คือ [กุศลธรรม คือ การเดินทาง] พบ 11 ย่อคำ คิดเป็นร้อยละ 17.74 และ น้อยที่สุด คือ [กุศลธรรม คือ การเพาะปลูกพืช] พบเพียง 3 ย่อคำ คิดเป็นร้อยละ 4.84 ซึ่งอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ทั้ง 9 ประเภทล้วนสะท้อนให้เห็นว่าหลักกุศลธรรมเปรียบเสมือนกับกิจกรรมหรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้ง 9 อย่างที่เกิดขึ้นใกล้ชิดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ จึงส่งผลให้ผู้อ่านเห็นถึงมโน ภาพและเข้าใจหลักธรรมเกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

6. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ จำนวนทั้ง 46 เล่มครั้งนี้ ทำให้ผู้ศึกษาพบว่ามีย่อคำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ทั้ง 9 ประเภท ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลักกุศลธรรมเปรียบเสมือนกับกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริมา เชียงขาวไว (2556) ที่ศึกษาในเรื่อง อุปลักษณ์เกี่ยวกับธรรมะใน ปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในระดับความถี่ของย่อคำอุปลักษณ์ในแต่ละประเภทปรากฏว่า ในอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ทั้ง 9 ประเภทนั้น อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [กุศลธรรม คือ การเดินทาง] เป็น อุปลักษณ์ที่มีความโดดเด่นมากที่สุด ในขณะที่ผลการศึกษาของสิริมา เชียงขาวไว พบว่าอุปลักษณ์ เชิงมโนทัศน์ที่โดดเด่นที่สุด คือ มโนทัศน์ด้านการดับความร้อนซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็น ว่าพระพรหมคุณาภรณ์มีประสบการณ์หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนแตกต่างจาก ท่านพุทธทาส กล่าวคือพระพรหมคุณาภรณ์มักอธิบายว่าหลักธรรมคำสอนส่วนใหญ่เปรียบเสมือนกับ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้มนุษย์ไปถึงจุดหมายที่ตั้งมาได้ในขณะที่การอธิบายธรรมของ ท่านพุทธทาสส่วนใหญ่จะเน้นให้เห็นว่าหลักธรรมเปรียบเสมือนกับเครื่องมือที่ใช้ในการดับความร้อน นั้นเอง

อนึ่ง ผู้ศึกษาพบว่าในการศึกษาครั้งนี้ไม่ปรากฏอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [กุศลธรรม คือ การปกครอง] เหมือนดังงานวิจัยของสิริมา เชียงขาวไว (2556) ที่ปรากฏมโนทัศน์ดังกล่าวโดยมี ย่อคำอุปลักษณ์ ได้แก่ “บังคับ” “อำนาจ” “ทาส” “ควบคุม” “ครอบงำ” “อิทธิพล” “แทรกแซง” “บ่าว” “ระบอบ” “นาย” “พญามาร” “ซาตาน” และ “ปีศาจ” เนื่องจากย่อคำอุปลักษณ์ใน มโนทัศน์ดังกล่าวทุกย่อคำ เมื่อปรากฏในธรรมนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์นั้นพบว่าย่อคำ อุปลักษณ์ดังกล่าว จะเป็นแบบเปรียบของหลักธรรมคำสอนที่เป็นอกุศลธรรมเสมอ ด้วยเหตุนี้จึงทำ ให้ผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานวิจัยของสิริมา เชียงขาวไวตัวอย่างเช่น

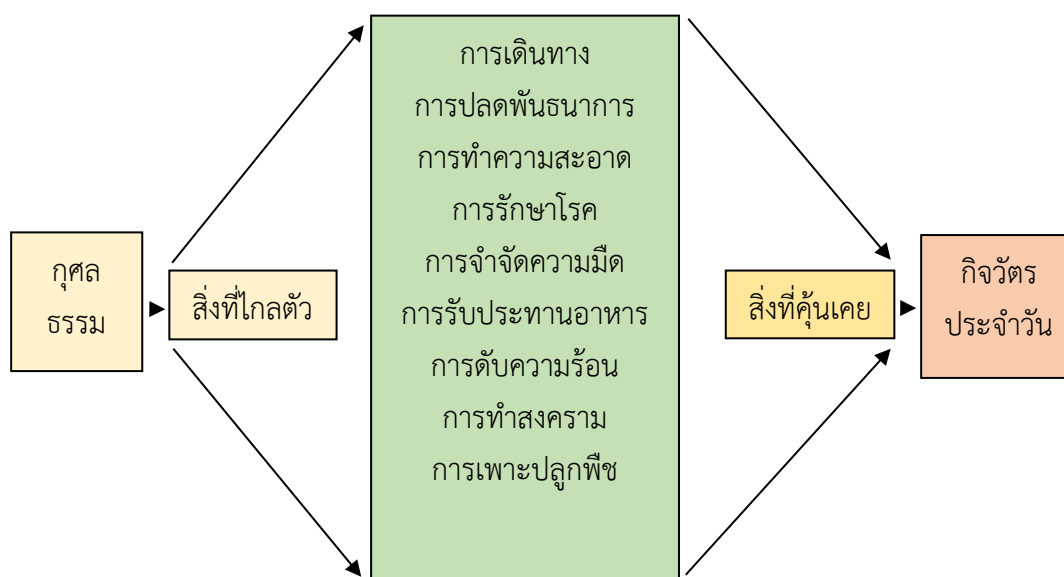
ถ้าไม่ใช่ปัญญาอย่างนี้ก็จะตกเป็นทาสของตัณหาและมานะต่อไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2528)

นอกจากนี้ เมื่อผู้ศึกษาพิจารณาในงานวิจัยของพระครูปริยัติกิตติวิมล (กิตติสาโร) และคณะ (2564) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การประกอบสร้างอุปลักษณ์มโนทัศน์ในวรรณกรรมของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปเดียวกับพระพรหมคุณาภรณ์ดังใน

บทความฉบับนี้ ถึงแม้จะเป็นการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์จากงานนิพนธ์ของพระภิกษุรูปเดียวกัน แต่ในการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าผลการศึกษาด้านอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับหลักธรรมมีความแตกต่างจาก พระครูปริยัติกิตติวิมล (กิตติสาโร) และคณะ เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับกุศลธรรมนั้นเปรียบเสมือนกับกิจกรรมหรือเหตุการณ์ทั้ง 9 อย่างที่ส่งผลให้ชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นไปได้อย่างราบรื่น ในขณะที่พระครูปริยัติกิตติวิมล (กิตติสาโร) และคณะ พบว่าผลการศึกษาด้านอุปลักษณะเชิงมนทัศน์สะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมคำสอนคือสิ่งที่มีมนทัศน์สอดคล้องตามความหมายของธรรมะที่นิยามโดยท่านพุทธทาส โดยที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้ง 9 อย่างที่เกิดขึ้นใกล้ชิดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ แต่อย่างใดแต่มนทัศน์ของหลักธรรมคำสอนที่พบกลับมีมนทัศน์เป็นตัวธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ เป็นหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และเป็นผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ของธรรมชาตินั่นเอง

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงมนทัศน์ของกุศลธรรม ที่สะท้อนจากมุมมองของพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรม

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่า พระพรหมคุณาภรณ์ อธิบาย หลักกุศลธรรม โดยผ่านการใช้แบบเปรียบเทียบที่มีความเป็นรูปธรรมและเกิดขึ้นใกล้ชิดของมนุษย์มากยิ่งขึ้นกว่าอย่างกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้ง 9 อย่าง ดังภาพข้างต้น เพื่อแสดงให้เห็นว่า กุศลธรรม นั้นเปรียบเสมือนกับสิ่งที่ทำให้ชีวิตของผู้ที่ปฏิบัติเจริญไปในทางที่ดี ตลอดจนส่งผลให้การดำรงชีวิตประจำวันเป็นไปได้อย่างราบรื่น กล่าวคือ ท่านนำเอาสิ่งที่คนทั่วไปรู้สึกคุ้นเคยมากกว่าไปใช้ในการอธิบายสิ่งที่เข้าถึงได้ค่อนข้างยาก

กว่าอย่างกุศลธรรม ด้วยการใช้แนวคิดทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้สามารถเข้าใจและเห็นถึงผลที่เกิดจากการสร้างกุศลธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ผลการศึกษาพบว่า มีถ้อยคำอุปลักษณ์ทั้งสิ้น 62 ถ้อยคำ สามารถนำไปจำแนกเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้ 9 ประเภทที่เปรียบเสมือนกับกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใกล้ตัวในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมคำสอนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ฉะนั้นควรจะมีการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนต่อไป เพื่อให้เข้าใจถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนได้ดียิ่งขึ้น

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ในการอธิบายธรรมแต่ละครั้ง ผู้ฟังหรือผู้อ่านอาจมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนไม่เท่ากัน ซึ่งการที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนที่แตกต่างกัน อาจส่งผลให้ไม่สามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนได้อย่างถ่องแท้ ฉะนั้นในการอธิบายธรรมควรจะมีการเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนกับสิ่งที่มีความเป็นรูปธรรมหรือสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้ได้ง่าย เพื่อที่จะสามารถเข้าใจเนื้อหาและสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรจะมีการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับกุศลธรรมหรือหลักธรรมคำสอนในงานนิพนธ์ของพระสงฆ์รูปอื่น ๆ

8.3.2 ควรจะมีการศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของมโนทัศน์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในแต่ละบุคคล

9. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ตันโพธิ์. (2556). การศึกษาเชิงวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและแนวคิดในงานประพันธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระครูปริยัติกิตติวิมล (กิตติสาโร) และคณะ. (2564). การประกอบสร้างอุปลักษณ์มโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). วารสารมหาจุฬานาครทรรค์. 8(3). 15-28.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2527). คำนิยมแบบพุทธ. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/100
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2534). ขวนคิด-พินิจธรรม. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/129
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). กรรม-นรกสวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/15

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). **ไตรลักษณ์: จบโลก ถึงธรรม ด้วยรู้สามอย่างนี้**. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/584
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). **บุญ กรรม นรก-สวรรค์ เลือกกันได้ทุกคน**. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/587
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/302
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). **มองธรรมถูกทาง มีสุขทุกที**. สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/339
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). **จาริกบุญ-จาริกธรรม**. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2564. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/124
- มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา. (2558). **กุศลธรรมที่ตรงกันข้ามกับอกุศลธรรม**. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2564. จาก <https://www.dhammadhome.com/webboard/topic/26088?fbclid=IwAR2GLSBgPD7EEPjArMHVTfTV8cnIEbH-QsKR07wprusBX2vbOON8RuQyks>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สิริมา เชียงขาวไว. (2556). **อุปลักษณะเกี่ยวกับธรรมะในปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

10. คำขอบคุณ

บทความนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.มูจลินทร์ ลักษณะวงษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และเสียสละเวลาให้กับผู้ศึกษามาเป็นอย่างดี ตลอดทั้งให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแก้ไขสารนิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ และขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ความอนุเคราะห์ทุกท่าน ไว้ ณ โอกาสนี้